

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ**

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
ФІЛОСОФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ
обов'язкова дисципліна

Освітньо-професійна програма Історія та археологія

Спеціальність 032 Історія та археологія

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий) доктор філософії PhD

Факультет історії, політології та міжнародних відносин

Мова навчання українська

Розробник: д. філософ. н. проф. кафедри філософії Марчук Михайло
Георгійович

Профайл викладача:

[http://www.philosophy.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data\[3614\]\[caf_pers_id\]=976&commands\[3614\]=item](http://www.philosophy.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data[3614][caf_pers_id]=976&commands[3614]=item)

Контактний тел. **0500842169**

E-mail: markant@ukr.net

Сторінка курсу в Moodle

<http://e-learning.ftf.chnu.edu.ua/course/view.php?id=395>

Консультації: Очні консультації: вівторок з 15.00 до 17.00

1. Анотація навчальної дисципліни

Дисципліна “Філософія та методологія науки” як нормативна (цикл загальної підготовки) викладається аспірантам I року навчання. Головне її призначення – сформуванню уявлення про методологічні засади дисертаційного дослідження, допомогти майбутнім докторам філософії (PhD) визначити адекватні певній галузі наукового знання філософські, загальнонаукові та дисциплінарні методи і підходи, які здатні спрямувати наукові пошуки у світоглядно й методологічно виправдане русло, забезпечити осмислену постановку мети і завдань, а також отримати результати, що відзначатимуться науковою новизною, теоретичною, практичною та соціокультурною значущістю, претендуючи на реальний внесок у сучасну науку. Курс дозволяє сформуванню розуміння сучасної проблематики філософії та методології науки в її порівнянні з попередніми стадіями розвитку, переваг нової парадигми, її світоглядного та методологічного потенціалу, що може бути реалізований у соціокультурному та цивілізаційному контексті сучасності.

2. Мета дисципліни

Викладання дисципліни “Філософія та методологія науки” має на меті сформуванню в аспірантів адекватне сучасному рівню розвитку культури фахове розуміння сутності науки, загальних закономірностей і шляхів її розвитку, значення методології та свідомого її використання в науковому дослідженні, знання новітніх методологічних настанов, які вимагають співвідносити знання не лише з можливим ефективним його використанням, а й з ідеалами, нормами, цінностями, що важливо в ситуації загострення цілої низки глобальних проблем, які значною мірою зумовлені спрямованістю наукової творчості на практичний ефект і бездумне прискорення науково-технічного поступу. Сучасна (постнекласична) наука і наукова методологія налаштовують ученого враховувати у своїй діяльності значення морально-етичних, естетичних, гуманістичних цінностей, які за наявності багатьох альтернатив дозволятимуть здійснювати правильний, осмислений вибір, починаючи від обрання теми й закінчуючи обґрунтуванням теоретичної та практичної значущості отриманих результатів. Знання сучасної філософії та методології науки важливе для молодого вченого також у зв'язку з міждисциплінарними дослідженнями, які спонукають до розширення предметного поля конкретної наукової дисципліни, спрямовуючи наукову творчість на досягнення суспільно значущих цілей. Новітня філософія та методологія науки покликана формувати у молодого дослідника цілісну систему знань, умінь і навичок, особливих компетентностей, що дозволятимуть йому не лише професійно розв'язувати актуальні проблеми конкретної, вузько спрямованої наукової дисципліни, а й бути носієм культури наукового мислення, відповідального за наслідки своєї творчої діяльності.

3. Завдання курсу

Вивчення дисципліни має сформуванню інтерес до філософської рефлексії науки, її історичних трансформацій, виробити критичне ставлення до змісту провідних епістемологічних і методологічних концепцій, стимулювати потребу

в омисленні методологічного підґрунтя наукового пошуку, переконати у важливості новітніх зрушень у методології та свідомого керівництва ними у власних наукових дослідженнях, які в результаті цього здійснюватимуться відповідно до найсучасніших вимог і відзначатимуться незаперечною новизною, теоретичною та практичною значущістю.

4. Пререквізити

Успішне опанування дисципліни “Філософія та методологія науки” передбачає, що аспіранти вже повинні володіти знаннями, отриманими в процесі вивчення загального нормативного курсу філософії відповідно до бакалаврських програм, а також (бажано) спецкурсу “Історія та філософія науки” (або “Вступ до філософії науки”), який повинен бути обов’язковим у структурі магістерських програм усіх природничонаукових, соціально-гуманітарних і технічних спеціальностей.

5. Результати навчання

У результаті вивчення дисципліни аспірант повинен:

знати:

- особливості науки, закономірності її розвитку, сучасні вимоги до наукового пізнання та його методологічного забезпечення;
- специфіку складних людиномірних систем, які характеризуються здатністю до спонтанного саморозвитку та самоорганізації;
- відмінності між класичними й сучасними методологічними настановами, переваги постнекласичної наукової методології;
- підстави класифікації методів, відмінності між філософською, загальнонауковою та конкретнонауковою методологією;
- методологічні засади інтеграції наукового знання, трансдисциплінарний потенціал синергетики, глобального еволюціонізму;
- роль і значення науки в культурі, зв’язок з іншими формами знання, вплив на проблеми інформаційного суспільства;
- ціннісні виміри наукового знання, взаємозв’язки між епістемними, етичними й естетичними його характеристиками;
- вимоги етосу наукового співтовариства як умови можливості гармонійної взаємодії вчених у єдиному науковому просторі;
- можливості комунікативної філософії в осмисленні концептуальних інновацій в сучасній філософії та методології науки;

вміти:

- застосовувати отримані знання в процесі виконання наукового дослідження задля досягнення запланованого результату;
- розрізняти емпіричний і теоретичний, прикладний і фундаментальний рівні в контексті власного наукового дослідження;
- добирати найефективніші в обраній сфері дослідження філософські, загальнонаукові та конкретнонаукові методи;
- визначати місце конкретної науки і дослідницької тематики в загальному контексті новітнього науково-технічного поступу;
- застосовувати критерії наукової раціональності, зважаючи на її місце в системі вселюдських норм, ідеалів і цінностей;
- враховувати норми, ідеали і цінності, здатні спрямовувати будь-яке наукове дослідження в загальне гуманістичне русло;
- оцінювати актуальність і соціокультурну значимість передбачуваного внеску в науку зі світоглядно-філософського погляду;
- реалізувати можливості міждисциплінарної взаємодії та комунікації з дослідниками суміжних галузей наукового знання.

3. Опис навчальної дисципліни

Філософія та методологія науки – обов’язкова дисципліна

1 рік навчання, 2 семестр

120 годин/4 кредити

16 лекційних годин, 4 семінарських годин

100 годин самостійної роботи

Форма підсумкового контролю – екзамен

3.1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни Філософія та методологія науки												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	I	II	4	120	3	16	4	-	-	100	-	Іспит
Заочна	I	II	4	120	3	3	2			115		Іспит

3.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	всього	у тому числі					всього	у тому числі				
		л	лаб	п	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Філософія та методологія постнекласичної науки												
Тема 1.1. <i>Сучасна філософія, логіка та методологія науки.</i>	10	2				8		0,5				12
Тема 1.2. <i>Класифікація методів і форм наукового пізнання.</i>	10	2				8		0,5				12
Тема 1.3. <i>Методологія природознавства і гуманітаристики.</i>	10	2				8		0,5				12
Тема 1.4. <i>Інтегративні тенденції в новітній методології.</i>	10	2				8		0,5				12
Змістовий модуль 2. Аксиологічні засади новітньої філософії науки												
Тема 2.1. <i>Місце науки в культурі та сучасній цивілізації.</i>	10	2				8		0,5				13
Тема 2.2. <i>Ціннісні параметри і смисли наукового пізнання.</i>	20	4				16		0,5				13
Тема 2.3. <i>Комунікативний дискурс аксіології науки XXI ст.</i>	10	2				8		0,5				13
Змістовий модуль 3. Філософія, логіка, методологія конкретних наук												
Тема 3.1. <i>Філософські питання природничо-наукового знання.</i>	20			2		18		0,5	0,5			14
Тема 3.2. <i>Філософські засади соціогуманітарного пізнання.</i>	20			2		18		0,5				14
Всього годин	120	16		4		100		3	2			115

3.2.1. Темі семінарських або практичних, або лабораторних занять

Семінарські та лабораторні заняття навчальним планом не передбачені.

Тематика практичних завдань формується в робочому порядку під час індивідуальних бесід і консультацій, оскільки вони пов'язані з темами дисертацій і стосуються філософсько-методологічного підґрунтя кожної роботи.

3.2.2. Тематика індивідуальних завдань

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) як вид позааудиторної роботи аспіранта передбачає підготовку матеріалу на тему філософських і методологічних аспектів дисертаційного дослідження, що доповідається в у формі презентації та передбачає відповіді на запитання, діалог, дискусію.

Мета ІНДЗ – привернути увагу до практичного використання отриманих знань, а також отримати й апробувати перший досвід осмислення методологічної сторони своєї дисертаційної роботи, реагування на зауваження та побажання. Презентація передбачає оцінку в сумі до 20 балів (15 за власне доповідь і 5 за участь в обговоренні).

3.2.3. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія філософської рефлексії наукового знання	4
2	“Перший позитивізм” і генеза філософії науки	4
3	Філософія науки періоду “другого позитивізму”	4
4	Неопозитивізм і логічний аналіз наукової мови	4
5	Постпозитивістські парадигми філософії науки	4
6	Теорія критичного раціоналізму Карла Поппера	4
7	Концепція особистісного знання Майкла Полані	4
8	Ідея еволюційної епістемології Стівена Тулміна	4
9	Поняття парадигми і наукової революції Т. Куна	4
10	Модель зростання наукового знання І. Лакатоса	4
11	Плюралістична методологія за П. Феєрабендом	4
12	Неокантіанська філософія та методологія науки	4
13	Предметна сфера філософії та методології науки	4
14	Природа, структура і динаміка наукового знання	4
15	Ідеали і норми в структурі наукового пізнання	4
16	Наукові традиції, революції, типи раціональності	4
17	Філософські питання природничонаукового знання	18
18	Філософські засади соціогуманітарного пізнання	18
	Разом	100

4. Система контролю та оцінювання

Поточний контроль засвоєння знань здійснюється за допомогою бліц-питування, тестування, модульного контролю, письмових контрольних робіт, презентації та обговорення самостійно підготовлених завдань. Підсумковий контроль – іспит, який передбачає відповідь на теоретичні запитання (до 40 балів) з додаванням балів за перелічені види роботи. Враховуючи обмаль часу на практичні (семінарські) заняття, відсутні бали за поточний контроль можуть бути компенсовані конспектами першоджерел, рефератами статей, оцінкою письмово виконаних завдань самостійної роботи, а також опублікованими тезами доповідей на наукових конференціях.

Розподіл балів, які отримують аспіранти

Поточне тестування та самостійна робота									Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1. Філософія та методологія постнекласичної науки.				Змістовий модуль 2. Аксіологічні засади новітньої філософії науки.			Змістовий модуль 3. Філософія, логіка, методологія кон- кретних наук.			
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 3.1	Т 3.2	40	100
5	5	5	5	5	10	5	20 (15+5)			

T1, T2 ... T14 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для екзамену
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
60-69	D		
50-59	E	задовільно	не зараховано з можливі- стю повторного складання
35-49	FX	незадовільно з можливі- стю повторного складання	
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

5. Рекомендована література

5.1. Базова (основна)

1. Добронравова І. С., Білоус Т. М., Комар О. В. Новітня західна філософія науки. Підручник. Київ: Парапан, 2008. – 215 с.
2. Добронравова І. С., Сидоренко Л. І. Філософія та методологія науки. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2008. – 223 с.
3. Марчук М. Г. Ціннісні потенції знання. Монографія. – Чернівці: Рута, 2001. – 319 с.
4. Марчук М. Г., Починок Б. В. Провідні філософські напрями: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2008. – 103 с.
5. Ожеван М. А. Людський вимір науки та наукові виміри людини. К.: “Либідь”, 1992. 175 с.
6. Починок Б. В., Починок І. Б. Вступ до філософії гуманітарних наук: навч. посібник. – Чернівці, 2013. – 364 с.
7. Починок Б. В., Починок І. Б. Позитивізм і постпозитивізм: навчальний посібник – Чернівці, 2015. – 300 с.
8. Починок І. Б. Філософія гуманітарних наук. Навч. посібник. Ч. 1. – Чернівці, 2007. – 71 с.
9. Рупташ О. В. Поняття смислу в гуманітарнонауковій парадигмі знання : монографія. Чернівці : ЧНУ, 2015. 334 с.
10. Степин В. С. Философия науки. Общие проблемы : учебник для аспирантов и соискателей ученой степени кандидата наук /В.С.Степин. – М.: Гардарики, 2006. – 384 с.
11. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія: Навч. посібник. – К.: Ваклер, 1996. – 428 с.
12. Сучасне природознавство: Когнітивний, світоглядний, культурно-історичний виміри / Відп. Ред.. В.С.Лук’янець, О.М.Кравченко. – К.: Наукова думка, 1995. – 271 с.
13. Шашкова Л. О., Злочевська М. В. Діалогічний вимір гуманітарного знання. Монографія. – К.: Видавничий дім «Професіонал», 2011. – 176 с.
14. Штанько В. И. Философия и методология науки. Учебное пособие для аспирантов и магистрантов естественнонаучных и технических вузов. – Харьков: ХНУРЭ, 2002. – 292 с.
15. Цехмистро И. З. Холистическая философия науки. – Сумы, 2003.

5.2. Допоміжна

1. Будко В. В. Философия науки: Учебное пособие. – Харьков: Консум, 2005. – 268 с.
2. Грабченко А. І., Федорович В.О., Гаращенко Я.М. Методи наукових досліджень: Навч. посібник. – Х.: НТУ «ХП», 2009. – 142 с.
3. Демидов А. Б. Философия и методология науки: курс лекций / А. Б. Демидов. – Витебск, 2009. – 102 с.
4. Зарубіжна філософія ХХ століття. – Київ: Довіра, 1993.
5. Ивин А. Ценности в научном познании // Общественные науки. – № 1. – 1988. – С.118-133.
6. Канке В. А. Методология научного познания : учебник для студентов вузов / В.А.Канке. – Обнинск, 2010. – 336 с.
7. Коммуникативная рациональность: эпистемологический подход / Рос. акад. наук, Ин-т философии ; Отв. ред.: И.Т. Касавин, В.Н. Порус. – М. : ИФРАН, 2009. – 215 с.
8. Логика научного познания / Под ред. Д.П.Горского. – М.: Наука, 1987. – 272 с.
9. Рузавин Г. И. Методология научного познания: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 287 с.
10. Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996.

11. Степин В. С. Философская антропология и философия науки. – М., 1992.
12. Томпсон М. Философия науки. – М., 2003.
13. Философия и методология науки XX века: от формальной логики к истории науки [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://lib.rus.ec/b/310599/read>
14. Философия науки в вопросах и ответах: Учебное пособие для аспирантов / В.П.Кохановский [и др.]. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 352 с.
15. Ценностные аспекты развития науки /В.П.Визгин, М.Б.Туровский, Л.Б.Баженов и др. – М.: Наука, 1990. – 294 с.

6. Інформаційні ресурси

1. <http://www.nbuv.gov.ua/> Бібліотека ім. В.Вернадського.
2. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
3. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.htm> Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
4. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди.
5. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html> Найвидатніші філософи світу та України.